

JUHANA KOKKONEN & JUSSI LINKOLA (TOIM.)

Opetuksen avoin suunnittelu

OPETUKSEN AVOIN SUUNNITTELU

Attribution 1.0 Finland

Toimittajat Juhana Kokkonen
Jussi Linkola

Toimituskunta Tuomas Aatola Tuire Ranta-Meyer
Pasi Kaarto Mika Seppälä
Juhana Kokkonen Heidi Söderholm
Jussi Linkola Anna-Maria Viikuna

Ulkoasu ja taitto Tuomas Aatola
Kansi Juhana Kokkonen
Tuomas Aatola

Julkaisija Metropolia Ammattikorkeakoulu
Kulttuuri ja luova ala
Paino Metropolian digipaino 2011

ISBN 978-952-5797-22-0
Metropolis Helsinki, painettu

ISBN 978-952-5797-23-7
Metropolis Helsinki, PDF
<http://mikrokirjat.metropolia.fi>

»Seesam aukene!«

SISÄLLYS

Esipuhe	4
Mitä on opetuksen avoin suunnittelu?	6
Kompleksiset konseptit avoimen suunnittelun lähtökohtana	11
Yhteistoiminnan muodot ja avoin opetuksen suunnittelu	16
Avoin suunnittelu Metropolis Helsingissä	22
Wikisensei	27
Kokemuksia avoimesta SOMA-suunnitteluprosessista	31
Verkostoja ei voi antaa	37
Taitoerot avoimen suunnittelun haasteena	44

Moi ja hyvästi!	48
Hallitsemattomasti laajeneva ryhmä avoimen suunnittelun haasteena	54
Avoimen suunnittelun sudenkuopat perinteisessä organisaatiossa	58
Organisaation näkökulma avoimeen suunnitteluun	63
Tempo vaihtuu, suunnittelu pysyy	67
Cynefin-heuristiikka avoimen opetuksen suunnittelussa	72
Yhteiskunnan päätöksenteon avaaminen	76
Tulevaisuuden haasteet	80
Kirjoittajat	83

Esipuhe

Metropolian kulttuurin ja luovan alan klusterissa on viimeisten vuosien aikana tehty erilaisia opetuskokeiluja, joissa on pyritty ylittämään perinteisiä toimiala- ja organisaatorajoja. Erityisesti edu.parvi-hankkeessa on määrätietoisesti pyritty kehittämään uudenlaisia, tavallista löyhempiä tapoja järjestää opetusta. Eri toimintakokeilujen kautta koimme opetuksen suunnittelun ja oppimisen mahdollistamisen tärkeiksi teemoiksi.

Koska edu.parven kokeiluissa käytettiin opetuksen suunnitteluprosessin apuvälineenä avointa sosiaalista mediaa, avoimuuden vaikutukset ja haasteet alkoivat kiinnostaa. Sen takia päätimme kirjoittaa huomioistamme mikrokirjan. Ennakko-oletuksemme on, että suunnittelun tekotapa heijastuu myös itse opetus- tai oppimistilanteeseen. Jos siis opiskelijoilta halutaan itseohjautuvuutta ja oma-aloitteisuutta, täytyy suunnittelussa noudattaa ”mahdollistamisen logiikkaa”.

Kokemuksemme on, että avattu suunnitteluprosessi tekee itse opetuksesta vähemmän rajattua ja kontrolloitua. Opetus, jonka lopputulos on suunnitteluvaiheessa jätetty avoimeksi, antaa opiskelijoille enemmän valtaa ja vastuuta omasta oppimisestaan.

Tämä mikrokirja on tarkoitettu keskustelun avaukseksi opetuksen avoimesta suunnittelusta ja sen vaikutuksista opetukselle. Haluamme kiittää sydämellisesti kaikkia kirjan kirjoittajia ja muita kirjoitusprosessiamme tukeneita.

Helsingissä 8.12.2010

Juhana Kokkonen ja Jussi Linkola

Mitä on opetuksen avoin suunnittelu?

JUHANA KOKKONEN

Tässä mikrokirjassa käsitellään opetuksen avointa suunnittelua. Koska avoimuus voidaan tulkita monella eri tavalla, on tarpeen määritellä oma näkökulmamme aiheeseen. Me tarkoitamme opetuksen avoimella suunnittelulla tapaa suunnitella ja toteuttaa opetusta, joka sisältää ainakin osan alla esiteltyistä neljästä ominaispiirteistä. Ominaispiirteet eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta emme myöskään oleta, että ne kaikki tulisi löytyä jokaisesta suunnitteluprosessista. Emme tehneet etukäteen tiukkaa rajausta aiheeseen, vaan koko mikrokirjan tavoitteena on syventää ymmärrystä opetuksen avoimen suunnittelun eri puolista – ominaispiirteistä, hyödyistä ja haasteista. Kirja pyrkii avaamaan keskustelun aiheesta, joka vaatii myöhemmin syventämistä ja tarkentamista.

Opetuksen avoimen suunnittelun ominaispiirteiden hahmotelma

1. *Osallistujien autonomisuus ja prosessin epämääräisyys.* Opetuksen avoin suunnittelu antaa osallistujilleen vapauksia toimia omien näkemystensä ja kiinnostuksen kohteidensa mukaisesti. Tämä tarkoittaa suunnittelumallia, jossa luodaan aluksi tyhjä runko tai alustava aikataulu opetukselle. Vastuu rungon osista jaetaan osallistuvien kouluttajien ja asiantuntijoiden kesken ja he vastaavat jokainen itse siitä, että omat vastualueet toteutuvat ja että niiden sisältö täydentää sopivalla tavalla opetuskokonaisuutta. Tällaisessa toimintatavassa luotetaan vahvasti asiantuntijuuteen ja uskotaan, että asiantuntijuuden johdosta eri osista syntyy mielekäs kokonaisuus. Tämä toimintatapa ei ole millään muotoa uusi, vaan erilaiset luentosarjat ja koulutuspäivät perustuvat tyypillisesti tämältyyppiin suunnitteluun. Suunnittelu kohdistuuakin enemmän sopivien asiantuntijoiden löytämiseen, soljuvaan aikataulutukseen ja eri osien välisen järjestyksen pohtimiseen.

2. *Neuvotteleva suunnittelu.* Avoimuudella voidaan tarkoittaa myös sitä, että suunniteltavan opetuskokonaisuuden lopputulos on koko suunnitteluvaiheen ajan neuvoteltavissa.

Suunnitteluun osallistuvilla on mahdollisuus – tai pikemminkin velvollisuus – sanoa ääneen omat näkemyksensä opetuksen päämääristä, toteutustavoista mutta myös suunniteltavasta. Neuvottelevassa suunnittelussa osallistujat saavat kyseenalaistaa kaiken suunnitteluun ja päämäärään liittyvän ja he voivat neuvotella yhteiset tavoitteensa uudelleen, jos se tuntuu ryhmän näkökulmasta mielekkäältä. Neuvottelevassa suunnittelussa palataan aika ajoin pohtimaan yhdessä miksi-kysymyksiä. Miksi olemme suunnittelemassa? Mihin pyrimme ja miksi?

3. *Suunnittelun läpinäkyvyys.* Opetuksen avoin suunnittelu voi viitata suunnitteluprosessin läpinäkyvyyteen ja jakamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa viestintäteknologian, erityisesti sosiaalisen median tai erilaisten yhteistyöpalveluiden, käyttöä. Teknologian avulla suunnittelun eteneminen jaetaan varsinaista suunnitteluryhmää suuremmalle joukolle. Esimerkiksi kokousten muistiinpanot voidaan julkaista, opetuskokonaisuuksien hahmotelmat voidaan jakaa ulkopuolisten kommentoitaviksi tai suunnittelua voidaan kehittää asynkronisesti ja maantieteellisesti hajautetusti. Läpinäkyvyyttä voidaan perustella joko potentiaalisella ulkopuolisella avulla

tai toiminnan avaamisen tuomalla näkyvyydellä. Näiden laajemman yleisön mahdollisten vaikutusten lisäksi suunnittelun läpinäkyvyys toimii tiedottamisväylänä toiminnan lähipiirissä, esimerkiksi koulutusorganisaatiossa, jolloin se saattaa innostaa uusia kollegoja ottamaan osaa yhteissuunnitteluun.

4. *Rinki.* Opetuksen avoin suunnittelu voi olla myös suunnittelun ja opetuksen organisointitapa, jossa koko suunnitteluprosessin ajan osallistujarinki pysyy avoimena. Toisin sanoen kuka tahansa on tervetullut osallistumaan suunnitteluun mutta myös lähtemään ringistä. Ringissä kaikki ovat tasavertaisia osallistujia, mutta jokainen voi itse määrittellä osallistumisensa ja panoksensa. Rinki suunnittelumuotona ohjaa mukana pysyvät sitoutumaan prosessiin, sillä koko opetuksen toteutuminen on osallistujien yhteisvastuulla. Onnistuessaan ringi on poikkeuksellisen sitoutunut opetuksen toteuttamiseen, mutta toisaalta opetus voi jäädä kokonaan toteutumattakin, jos ringi ei pysy koossa.

Voiko yksin tehdä avointa suunnittelua?

Opetuksen suunnittelua ja toteuttamista voidaan tarkastella yhtä opetuskokonaisuutta laajempänä kehityskaarena. Näin

kaikki avoimuuteen tähtäävä toiminta voi olla osa opetuksen avointa suunnittelua. Jo pelkästään omien opetusmateriaalien jakaminen verkossa saattaa olla "pesämuna" muille mahdollisille suunnitteluprosesseille. Erilaiset, erityisesti kokeelliset, opetuksen suunnitteluprosessit saattavat käynnistyä yksittäisen ihmisen alkuideasta. Näin ollen yksittäisenkin ihmisen suunnitteluprosessin avaaminen voi olla uuden suunnitteluringin tai neuvottelevan suunnitteluprosessin alku. Avoimen suunnittelun käynnistäminen onkin eräänlaista metakehittelyä, jossa mahdollistaminen ja sen tekniikat nousevat tärkeiksi. Toimintaa käynnistävien mahdollistajayksilöiden tulee löytää muita innostavia toiminnan kohteita (ks. *Kompleksiset konseptit avoimen suunnittelun lähtökohtina*). Mahdollistajien pitää luottaa muiden osallistujien tietotaitoon ja antaa muille tilaa suunnitteluprosessissa. Keskeiseksi mahdollistamisen tekniikaksi nouseekin kyky luoda sopiva ilmapiiri, jossa osallistujat kokevat voivansa vaikuttaa lopputulokseen yhteisen keskustelun kautta (ks. *Yhteistoiminnan muodot ja avoin opetuksen suunnittelu*).

Kompleksiset konseptit avoimen suunnittelun lähtökohtana

JUHANA KOKKONEN

Avoimen yhteiskehittelyn käynnistyksessä on tärkeää löytää yhteinen toiminnan fokus. Tietointensiivisessä työssä, millaista opetuskin on, lähtökohdaksi yhteiskehittelylle sopii niin sanottu *kompleksinen konsepti* (ks. esim. Engeström 2006; 2009). Kompleksinen konsepti on asia, idea, aihealue tai käsite, johon erilaiset yksilöt voivat kiinnittyä omasta näkökulmastaan, vaikka osallistujien käsitykset konseptista eroaisivatkin toisistaan. Esimerkiksi käsite *innovaatio* on mahdollistanut laajan yhteiskunnallisen keskustelun, vaikka se, mitä kukakin innovaatiolla

tarkoittaa, vaihtelee rajusti. Arkisemmalla tasolla esimerkiksi äitiys kokoaa uusia äitejä erilaisiin vertaisryhmiin, mutta käsitteet siitä, millaista on olla äiti tai hyvä äiti, ovat monenkirjavia (ja tästä syntyikin kiivasta keskustelua äitien ryhmissä). Kompleksisen konseptin avulla yhteiskehittelyyn osallistuvat yksilöt ymmärtävät alustavasti, mihin suuntaan ollaan yrittämässä, vaikka tarkka tavoite olisikin epäselvä. Kompleksinen konsepti on siten apuväline, jonka avulla yksilöt alunperin haakeutuvat mukaan yhteiskehittelyyn.

Yhteiskehittelyyn osallistuvan ryhmän heterogeenisyys vaikuttaa konseptin kompleksisuuteen. Jos osallistuvat yksilöt jakavat samankaltaisen käsitysmaailman kehiteltävästä ilmiöstä, ei konsepti ole yhtä monitahoinen kuin, jos osallistujilla on toisistaan radikaalisti poikkeavat näkemykset. Toisaalta, mitä kompleksisempi konsepti ja heterogeenisempi ryhmä, sitä varmemmin yhteiskehittelyssä päästään eri alojen ja näkemysten välimaastoihin, jotka tuottavat kaikille osallistujille uusia ajatuksia ja ymmärrystä. Tässä mikrokirjassa esitellyistä keisesteistä esimerkiksi SOMA-koulutuksen suunnittelu-ryhmän näkemykset olivat heti alussa samansuuntaisia, kun taas MOI-projektin suunnitteluun osallistuvien näkemykset

tavoiteltavasta lopputuloksesta erosivat suuresti. SOMA-koulutus saatiin järjestettyä kunnialla ja MOI-projekti epäonnistui. Koska välimaastoissa tavoiteltava lopputulos on epämääräisempi, kohde on kompleksisempi. Tämä vaikuttaa myös siihen, että yhteiskehittelyn onnistuminen on epävarmempaa. Toisaalta, mitä suurempi riski otetaan ryhmän heterogeenisyydessä ja sitä kautta kehitettävän konseptin kompleksisuudessa, sitä suurempi yllätyspotentiaali on lopputuloksella.

Sosiaalinen media avoimen yhteiskehittelyn keskiössä

Kompleksisten konseptien varassa käynnistyvä avoin yhteiskehittely perustuu pitkälti neuvotteluun. Jotta eri näkökulmat voidaan ottaa huomioon ja jotta yksilöiden näkemys tavoiteltavasta päämäärästä muuttuu yhteiseksi visioksi, yksilöiden täytyy voida keskustella ja neuvotella toistensa kanssa säännöllisesti. Neuvottelun kautta kompleksinen konsepti, sen eri puolet ja sen ympärille rakentuva toiminta muuttuvat ryhmälle merkitykselliseksi ja yhteisesti jaetuksi. Sosiaalinen media mahdollistaa yhteiskehittelyn hallinnan, joten suunnitteluprosessi ja sen tulokset voidaan kerätä samaan paikkaan tai palveluun. Sosiaalinen media on keskeinen väline kompleksisten

konseptien neuvotteluprosessin jakamiselle. Avoin yhteiskehittäminen merkitsee sitä, että eri yksilöt osallistuvat siihen eri intensiteetillä. Osa voi osallistua prosessiin esimerkiksi vain käynnistysvaiheessa ja osa voi hypätä mukaan vasta viime metreillä. Tämän yhteiskehittelyn kokoonpanon elävyyden takia ei tiedetä, kuka tarvitsee mitään tietoa missäkin vaiheessa prosessia, joten *kaikki* saavutettu edistys tulee jakaa avoimesti.

Jotta neuvottelun kautta tarkentuva merkitysten jakaminen onnistuu mahdollisimman hyvin avoimessa yhteiskehittämisessä, ryhmässä olisi hyvä olla yksilö tai yksilöitä, jotka ottavat tehtäväkseen tapaamisten, neuvottelun, ehdotusten ja päätösten referoinnin ja reflektoinnin. Kompleksiset asiat aiheuttavat rikasta keskustelua ja helposti käy niin, että yhteiskehittäminen ei etene, mikäli etenemistä ei saada kirjattua ylös ja tehtyä sitä koko osallistujajoukolla näkyväksi. Tämä vaatii prosessin ylöskirjaajilta huomattavasti tavallista osallistujaa suurempaa panosta, sillä neuvottelun ja yhteisen tiedonrakentelun edetessä myös kokonaisuuden rakenne saattaa muuttua. Ylöskirjaajan täytyy siis toimia myös informaattiorakenteen korjaajana ja kehittäjänä. Hän on toisaalta yhteiskehittelyn raportoija, mutta toisaalta sen tulosten kiteyttäjä ja edistäjä.

Ylöskirjaajat toimivat monopolivisen neuvottelun suodattajina eli he tekevät omia johtopäätöksiään ja tulkintojaan yhteiskehittelystä. Tämä suodattava ja ryhmän päämääriä tarkentava työ on tärkeää prosessin edistymiselle. Erilaisten pöytäkirjojen tai tapahtumakertomusten lisäksi on hyödyllistä tuottaa toimintaa ja sen osia selittäviä kuvioita ja kaavioita sekä erilaisia alati tarkentuvia kiteytymiä toiminnan syistä, päämäärästä ja toteutuksesta.

Lähteet

- Engeström, Yrjö (2006): Expansive learning as collaborative concept formation at work. Teoksessa Yamazumi, K., Engeström, Y. & Daniels, H. (toim.): *New learning challenges: Going beyond the industrial age system of school and work* (s. 47 – 77). Osaka: Kansai University Press.
- Engeström, Yrjö (2009): Expansive concept formation at work: An activity theoretical analysis of anchoring across organizational levels. Teoksessa Cahour, B., Anceaux, F. & Giboin A. (toim.): *Actes du colloque epique* 2009 (s. 1 – 7). Paris: L'École Nationale Supérieure Télécom ParisTech.

Yhteistoiminnan muodot ja avoin opetuksen suunnittelu

JUHANA KOKKONEN

Koordinaatio, kooperaatio ja kommunikaatio

Yhteistoimintaa on monenlaista. Yksi yhteistoimintamuotojen jaottelyrytys on alun perin Arne Raeithelin tekemä vuorovaikutuksen jakaminen koordinaatioon, kooperaatioon ja kommunikaatioon (ks. Engeström 2004, 106). Tässä jaottelussa yhteistoiminnan erot nähdään *osallistujien, päämäärän ja käsikirjoituksen* avulla. Osallistujat pyrkivät kohti päämääräänsä ja heidän toimintaansa ohjaa käsikirjoitus, joka voi koostua muun muassa laeista, säännöistä, ohjeista, valtarakenteista, käyttäytymiskooodeista, tavoista ja tottumuksista.

Koordinaatiossa jokaisen osallistujan toiminnan lähtökohtana on yhteinen, ennalta määritelty käsikirjoitus, jota noudattamalla jokainen osallistuja saavuttaa päämääränsä. Koordinaatiossa ei välttämättä tähdätä edes yhteiseen päämäärään, vaikka yksilölliset päämäärät ovat ainakin osin samansuuntaisia (Engeström 2004, 107). Perinteinen, eriytetty kouluopetus on esimerkki koordinaatiosta. Jokaisella opettajalla on oma aine tai omat kurssit, joita hän opettaa. Jokaisen opettajan päämääränä on oman alueen opetuksen järjestäminen ja siihen kuuluvien tietokokonaisuuksien onnistunut opettaminen. Opettajat noudattavat valmista käsikirjoitusta (esim. yksin tapahtuva opetuksen suunnittelu, luokkahuoneopetus, harjoitukset, kokeet ja arvosanan antaminen). Suuri osa toiminnan rakenteesta ja toteutustavastakin tulee valmiina (esim. aihe, opetusajat ja -paikat).

Kooperaatiossa osallistujilla on yhteinen päämäärä, jota tavoitellessaan he saattavat joutua venyttämään yhteisen käsikirjoituksen rajoja. Käsikirjoitusta ei sinällään kuitenkaan kyseenalaisteta eikä siten toimintaan tule pysyviä muutoksia (Engeström 2004, 108). Opettajakollegan kanssa yhdessä toteutettava kurssi on esimerkki kooperaatiosta. Molemmat

tähtäävät saman kurssin onnistuneeseen toteuttamiseen. Usein kuitenkin kurssin toteutustapa muodostuu jo aiemmin omaksutuista toimintamalleista. Tämän takia parin on helppo jakaa tehtäväkenttää pienempiin osiin ja ottaa vastavuoroisesti vastuuta kurssin etenemisestä. Parikurssin toteutuksen käsikirjoitus on suurelta osin etukäteen päätetty, joten se pysyy toimijoilta piilossa.

Kommunikaatiossa osallistujilla on yhteinen toiminnan kohde, mutta samalla he käyttävät voimavaroja sen käsikirjoituksesta ja vuorovaikutuksesta neuvotteluun. Toimintaan yhdistyy siis toiminnan ja sen käsikirjoituksen reflektio, joten vuorovaikutuksessa syntyy paljon metapuhetta eli puhetta siitä, *miten* ja *mistä* puhutaan. (Engeström 2004, 108.) Esimerkiksi usean eri kurssin yhdistäminen ilmiöpohjaisen oppimisen opetuskokonaisuudeksi voisi olla esimerkki kommunikaatiosta. Eri alojen opettajat lähtevät yhdessä miettimään sopivaa teemaa tai ilmiötä, jonka ympärille kaikkien opetus rakentuu (vrt. Engeström 2008, 86-117). Koska tilanne vaatii uudenlaista yhteistyötä ja eri opetusalojen yhteen nivomista, myös perinteiset opetustavat saattavat kyseenalaistua (esim. miten, missä ja milloin opetetaan, mitä opiskelijoilta

edellytetään, miten opettajat toimivat yhdessä). Kommunikatiivisella yhteistoiminnalla voi olla pysyviä vaikutuksia, koska opettamisen olemassa oleva käsikirjoitus tulee näkyväksi ja keskustelu siitä saattaa muuttaa osallistujien näkemyksiä aiemman käsikirjoituksen mielekkyydestä.

Millaista yhteistoimintaa on opetuksen avoin suunnittelu?

Opetuksen avoin suunnittelu muuttaa perinteisiä suunnittelun rakenteita. Eri alojen opettajien yhteissuunnittelu jo sinällään kyseenalaistaa perinteiset toimintatavat, koska alojen erojen huomaaminen tekee myös niiden käsikirjoitusmallit näkyviksi. Neuvottelu yhteisen päämäärän selventämisestä sisältää todennäköisesti aina myös metakeskustelun tason: miksi tehdään ja miten tehdään?

Avoimen sosiaalisen median käyttö suunnittelussa myös kyseenalaistaa perinteiset tavat. Jos vielä opiskelijatkin olisivat mukana opetuksen suunnittelussa, koko opetuksen tapa todennäköisesti muuttuisi. Tällainen muutosorientoitunut yhteissuunnittelu on selvästi kommunikatiivista yhteistoimintaa. Esimerkiksi tässä mikrokirjassa esitely

tapaus Metropolis Helsinki -opetuskokeilun suunnittelusta edustaa kommunikatiivista yhteistoimintaa. Suunnitteluprosessi sisälsi paljon metapuhetta siitä, mitä tavoitellaan ja miten opetuskokeilu toteutetaan. Osa opettajista myös jäi pohtimaan kokeilun jälkeen omia opetus- ja oppimiskäsityksiään. Toisin sanoen kokeilu kyseenalaisti opettajien omat opetuksen käsikirjoitukset. (Ks. Kokkonen & Merisalo 2010.)

On kuitenkin mahdollista tehdä myös kooperatiivista avointa suunnittelua. Mikäli opetuksen toteutustapa on suunnitteluun osallistuville jo entuudestaan tuttu, eikä tätä haluta kyseenalaistaa, sosiaalisen median välineet mahdollistavat kooperatiivisen yhteistoiminnan. Käytännön toiminnan suunnitteluvälineet ovat tällöin keskeisiä. Esimerkiksi SOMA-koulutuksen kolmannen kurssin suunnittelu edustaa nähdäkseni jo kooperatiivista yhteistoimintaa, koska kurssin toteutustapaa, rakennetta tai keskeisiä apuvälineitä ei pohdittu. Kolmannen toteutuksen suunnittelussa keskityttiin ainoastaan spesifien luentoaiheiden valitsemiseen, tehtävien tarkkojen sisältöjen pohtimiseen ja aikatauluista päättämiseen. Avoin suunnittelumalli ei siis välttämättä tarkoita sitä, että joka kerta kaikki

tehdään täysin uudella tavalla aiemmista kokeiluista ja kokemuksista piittaamatta.

Lähteet

Engeström, Yrjö (2004): *Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä.*

Tampere: Vastapaino.

Engeström, Yrjö (2008). *From Teams to Knots – Activity-Theoretical Studies of Collaboration and Learning at Work.* New York: Cambridge.

Kokkonen, Juhana & Sonja Merisalo (toim.) (2010): *Metropolis Helsinki – kokemuksia tulevaisuusfantasioista opetuksessa.* Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, Kulttuuri ja luova ala.

Avoim suunnittelu Metropolis Helsingissä

JUHANA KOKKONEN

Metropolis Helsinki on opetuskokeilu, jota on kehitetty Metropolissa muutaman vuoden ajan. Metropolis Helsinki -projekteissa kulttuurin ja luovan alan opiskelijat tekevät yhdessä taiteellisia esityksiä tulevaisuuden arjesta. Ensimmäisen Metropolis Helsinki -intensiiviviikon kokemuksista on kirjoitettu myös erillinen mikrokirja (Kokkonen & Merisalo 2010). Tässä mikroartikkelissa keskitytään Metropolis Helsinkiin avoimen suunnittelun tematiikasta käsin.

Kompleksisen konseptin yhteinen löytäminen

Syksyllä 2008 katsoin tavallista enemmän scifelokuvia ja -televisiosarjoja. Varmaan tämän johdosta mieleeni putkahi idea siitä, että Metropolian kulttuurin ja luovan alan

koulutusohjelmien osaamista kyettäisiin hyvin hyödyntämään scifi-elokuvien tekemisessä. Metropoliasta tuntui löytyvän kaikki tarvittava. Myöhemmin syksyllä joukko eri alojen ihmisiä vetäytyi Tallinnaan miettimään tutkimus- ja kehitystoimintaa. Ensimmäisen päivän lopuksi ohjelmaan oltiin varattu hetki uuden yhteistoiminnan ideoinnille ja silloin kerroin scifi-ideani muille. Jostain syystä tämä idea innosti monia. Jatkoimme idean kehittelyä ja ryhmässä syntyi illan aikana yhteisymmärrys siitä, että scifi-toiminta olisi jonkinlaista tulevaisuuden arjen tutkimista taiteellisin metodein. Innostus näkyi siten, että tämän asian pariin palattiin useaan otteeseen vielä matkan aikana ja villejä, puolivakavia jatkoideoita heiteltiin. Nimeksi toiminnalle päätettiin antaa Metropolis Helsinki, joka viittasi samaan aikaan scifiin ja Metropoliaan. Helsinki lisättiin oikeastaan sen takia, että nimi erottuisi helposti.

Matkan jälkeen ryhdyimme kehittämään ideasta konkreettista toimintaa. Matkalla mukana olleet ihmiset osallistuivat kehittelyyn vapaaehtoisesti ”omalla ajallaan”. Hyvä idea ja sen löytymisessä mukana oleminen tuntui motivoivan. Päätimme kehittää toimintaa avoimessa wikissä (ks. <http://metropolis.metropolia.fi>). Kirjoitimme tapaamisten tulokset

wikiin, mutta myös kehitimme toimintaa suoraan siellä. Wikiyhteistyön kautta päädyimme muun muassa valitsemaan ajatuskokeen lähtökohdaksi toiminnalle. ”Entä jos...” tuntui kiiteyttävän sen, mistä halusimme opiskelijoiden lähtevän ideoimaan omia projektejaan.

Kommunikatiivinen yhteiskehittely

Keväällä 2009 saimme idean, että Metropolis-metodia voisi kokeilla viikon pituisessa intensiivisessä opetuksessa, johon yritettäisiin saada mahdollisimman monta eri koulutusohjelmaa mukaan. Koska kaikki alkuideoinnissa mukana olleet eivät kyenneet enää osallistumaan muiden työkiireiden takia, keräsimme uuden ydinryhmän, jonka kanssa oli tarkoitus toteuttaa yhteinen opetusviikko syksyllä 2009. Ennen suunnittelun alkamista meillä oli vain ideat ajatuskokeesta, viikon mittaisesta kurssista ja eri alojen opiskelijoiden sekoittamisesta keskenään. Kevään aikana tapasimme useita kertoja – jälleen täysin vapaaehtoisesti – ja pala palalta konkreettinen toimintasuunnitelma rakentui olemassa olevien ideoiden päälle. Koska kaikki aikaansaamamme materiaali oli avoimessa wikissä,

asiat etenivät ja tietoa kyettiin välittämään, vaikka kaikki eivät ehtineet jokaiseen kokoukseen. Wiki oli tuolloin vielä suhteellisen tuntematon väline perusopettajalle ja siellä toimiminen oli osin haparoivaa kokeilua. Kuitenkin suunnittelu sai wikistä kotipesän, jonka avulla uusia ihmisiä saatiin mukaan kehittelyyn. Wikin avulla oli helppo esitellä puolivalmista ideaa muille.

Intensiiviviikon kehittelyyn osallistui yli kymmenen opettajaa ja prosessi oli mielestäni loppuun asti kommunikatiivinen. Lähes jokaisessa suunnittelukokouksessa palattiin kysymyksiin: mitä ja miksi? Otimme myös tavaksi, että jokaisen tapaamisen alussa joku edellisessä kokouksessa läsnä ollut esitteli sen hetkisen version toimintaideasta muille. Näin eri ihmisten ja koulutusohjelmien tulokulmat hahmottuivat paremmin muulle ryhmälle. Intensiiviviikkoon osallistuneet opettajat halusivat ottaa vastuuta suunnittelun ja toteutuksen eri osista. Toisin sanoen he olivat motivoituneita, jopa innostuneita, yhdessä tekemisestä. Uskoakseni tämä johtui inspiroivasta kompleksisesta konseptista ("scifiä tulevaisuuden arjesta") ja kommunikatiivisesta suunnittelutavasta; omalla osallistumisella oli näkyviä vaikutuksia yhteiseen lopputulokseen.

Lähteet

Kokkonen, Juhana & Sonja Merisalo (toim.) (2010): *Metropolis Helsinki*
– *kokemuksia tulevaisuusfantasioista opetuksessa*. Helsinki: Metropolia
Ammattikorkeakoulu, Kulttuuri ja luova ala.

Wikisensei

JUSSI LINKOLA

Wikisensei-järjestelmä on Metropolia Ammattikorkeakoulussa syksyllä 2009 suunniteltu vertaisopetukseen perustuva wikin perehtydysmalli (ks. <http://wiki.metropolia.fi/display/katalyytti/Wikisensei>). Sen tavoitteena on edistää wikin käyttöä Metropoliaassa ja kannustaa osaamisen jakamiseen. Kuka tahansa voi saada wikisensein arvonimen opettamalla tietyt wikin ominaisuudet eteenpäin. Wikisensei on henkilö, joka osaa käyttää wikiä ja auttaa siihen liittyvissä ongelmissa.

Wikisensei-järjestelmässä Confluence-wikialustan käyttötaidot on jaettu karaten vyöjärjestelmän mukaisiksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi keltaisen wikisensein osaamisalue muodostuu wikin perusominaisuuksista, muun muassa sisäänkirjautumisen ja uusien sivujen luomisen ja muokkaamisen hallinnasta. Vihreä wikisensei osaa jo erilaisten erikoistointojen, kuten niin sanottujen makrojen, tehokkaan käytön.

Wikisensein tasokoe tapahtuu seuraavasti:

1. kokelas ilmoittaa wikin vyöarvosivulle aikomuksestaan suorittaa tasokokeen,
2. kokelas opettaa vyöarvon sisältämät asiat oppilaalle,
3. oppilas kuittaa wikiin opetuksen tapahtuneeksi ja
4. opettaja saa wikisensein arvonimen ja pienen palkinnon suorituksestaan.

Wikisensei-järjestelmän sisältö suunniteltiin kasvavaan perehdytystarpeeseen. Kirjoitimme Juhana Kokkosen kanssa aiemmin pitämämme wikikouluksen kokemusten perusteella helposta vaikeaan etenevän koulutusrakenteen wikiin ja mainostimme sitä muutamassa blogikirjoituksessa. Järjestelmä on pysyvästi käytettävissä, kommentoitavissa ja muokattavissa. Noin vuoden olemassaolonsa aikana perehdytyksen sisältöä ei ole muutettu.

Järjestelmän mukaista koulutusta annettiin runsaasti kevään 2010 aikana koordinoitujen wikiperehdytysten yhteydessä. Mallin mukainen sisältörakenne on osoittautunut hyväksi tavaksi jäsentää opetusta ja työpajamaista toimintaa. Kuitenkaan wikisensein vertaistuki-ideologia ei ole juuri aktivoitunut uusia sensei-kokelaita. Vuoden aikana on

kouluttautunut yhteensä viisi wikisenseitä. Yllättävää on ollut se, ettei kukaan wikisensei-järjestelmän mukaiseen koulutukseen osallistunut ole alkanut opettaa wikin käyttöä, ainakaan näkyvästi sensein arvoa tavoitellen.

Kirjoittamishetkellä wikisensei-järjestelmä ei ole aktiivisessa käytössä. Koordinoituja wikiperehdytyksiä ei ole annettu syksyllä 2010 eikä oma-aloitteisia wikisensei-kokelaita ole tullut. Avoimen kurssirakenteen etuna kuitenkin on, että siihen voidaan palata ja sitä voidaan hyödyntää tarvittaessa. Nykyiset perehdyttäjät voivat aina käyttää järjestelmää opetuksensa tukena ja uusia perehdyttäjiä voidaan rekrytoida selkeästi määriteltyjen osaamisalueiden avulla. Myös perehdytyksen sisältöä voidaan muokata ja laajentaa wikiympäristön uusien ominaisuuksien ja käyttötapojen mukaan. Näin kertaalleen tehty työ ei mene hukkaan, vaan se voi löytää uusia käyttömuotoja vapaan hyödynnettävyyden ansiosta.

Toinen kiinnostava tulevaisuuden kehittelyidea olisi wikisensei-järjestelmän laajentaminen koskemaan yleisemmin Metropoliaa käytettäviä ohjelmistoja ja palveluja. Wiki on edelleen suhteellisen marginaalinen toiminta-alue, jonka käyttöä osa koulun henkilökunnasta ja opiskelijoista karsastaa.

Sensei-järjestelmän laajentamisella itseorganisoituvalla vertaisopetukselle saataisiin lisää näkyvyyttä ja käyttäjiä. Tämä toisi ihmisten tekniset erityistaidot paremmin näkyviin. Senseiden määrällinen lisääntyminen voisi myös herättää alkuperäisen wikisensei-järjestelmän horroksesta.

Kokemuksia avoimesta SOMA- suunnitteluprosessista

JUSSI LINKOLA

Sosiaalisen median koulutusohjelma SOMA on Ylen ja Metropolia Ammattikorkeakoulun mediakeskus Valon järjestämä opintokokonaisuus, jossa perehdytään sosiaalisen median välineisiin journalistisen työn näkökulmasta. Koulutuksen tavoitteena on tukea Ylen työntekijöiden toimintaa yhteisöllisessä verkossa. Opintoja on myös markkinoitu Ylen ulkopuolisille osallistujille verkostoitumisen ja näkökulmien rikastamisen vuoksi. Osallistujajoukon rakenteeksi on tavoiteltu 10:tä yleistä ja 10:tä Ylen ulkopuolista osallistujaa.

Opintokokonaisuuden pilottijakso suunniteltiin syksyn 2009 ja alkuvuoden 2010 aikana Ylen ja Metropolian kesken. Ensimmäisen toteutuksen jälkeen kokonaisuutta on

muokattu osallistujapalautteen ja kouluttajien kokemusten perusteella. Aihepiirin muuttuvan luonteen vuoksi ovat opintokokonaisuuden sisällöt ja painotukset jatkuvan muutoksen kohteena. Myös kouluttajien omien kiinnostuksen kohteiden vaihtelu on ohjannut opetuspainotuksia.

Alkusuunnittelu

Koulutuksen alkua edelsi neljä suunnittelutapaamista ja niiden välillä tapahtunut etätyöskentely. Ylestä mukana oli neljä ja Metropoliasta kaksi henkilöä, jotka osallistuivat omien kokemustensa ja kokemiensa koulutustarpeiden pohjalta. Jokaisella oli kokemusta ja näkemyksiä aiheeseen liittyen. Yhteistyö oli kitkatonta; yhdessä tekeminen tuntui luontevalta ja joustavalta. Ideoita syntyi runsaasti ja ajatukset opetettavaksi suunniteltavien asioiden tärkeydestä kohtasivat. Sujuva työskentely aiheutti kuitenkin rönsyilyä ja vauhtisokeutta. Pilottikoulutuksessa ilmenneitä muutostarpeita olisi voitu ennakoida rajamalla asioita tarkemmin. Suunnittelijoiden yhtenäisen näkemyksen vastapainoksi olisi kaivattu opiskelijan näkökulmaa.

Ennen ensimmäistä lähipäivää koulutuksen rakenteet ja sisällöt olivat jo lähes valmiit. Lähipäivään oli osallistumassa

kuusi kouluttajaa, mikä on poikkeuksellisen suuri joukko. Avoimen suunnittelun lisäksi myös opetuksen toteutus oli avointa. Sisällöt jaettiin suunnitteluun osallistuneiden ja yhden suunnittelun ulkopuolisen kouluttajan kesken erityisosaaamisen mukaan. Ajatuksen tasolla tämä tuntui luonnolliselta, mutta kokonaisuuden kannalta olisi ollut parempi yhdistää vetovastuuta suppeammalle vetäjäjoukolle. Kuuden luennoitsijan esiintymistapaan mukautuminen oli kuulijalle raskasta, ja tiiviistä aikataulusta johtuen sisällöissä ei päästy niin syvälle, että usean luennoitsijan käyttäminen olisi ollut pedagogisesti perusteltua.

Koulutus ja sen aikana tapahtunut suunnittelu

Ensimmäinen opetusaamupäivä keskittyi suunnitteluvaiheessa valittujen kuuden sosiaalisen median palvelun käyttökokeiluihin. Kuusi pienryhmää tutustui kukin yhteen välineeseen ja esitteli havaintonsa muille. Sosiaalisen median luonnetta avaavan luennon jälkeen iltapäivällä tutustuttiin tapausesimerkkeihin, joissa sosiaalista mediaa oli hyödynnetty journalistisessa työssä. Päivän loppuksi tehtiin ryhmätyö ja annettiin itsenäinen oppimistehtävä.

Toinen lähipäivä käynnistyi osallistujien kokemuksia peilaavalla kalamaljakeskustelulla. Aamupäivä sisälsi luennot verkkotiimin työskentelyyn, sosiaalisen median strategian käyttöönottoon ja yhteistoiminnalliseen yhteisöön liittyen. Lounaan jälkeen jatkettiin luennolla datavirtojen yhdistelystä ja tietokantajournalismista. Iltapäivällä puhuttiin yhteensä tunti verkkoidentiteetistä ja ajankäytön hallinnasta. Päivä oli tarkoituksella suunniteltu luentopohjaiseksi, päivän kuluessa tehtiin ainoastaan yksi ryhmätyö.

Viimeinen lähipäivä keskittyi pelkästään osallistujien omien käyttökokeilujen esittelyyn. Päivän sisällössä ei näin ollen ole juuri tapahtunut muutoksia, mutta esittelymalli vaihtui ensimmäisen toteutuksen jälkeen Pecha Kucha -menetelmäksi esittelyjen keston venymisen vuoksi.

Pilottikurssin tapausesimerkit sosiaalisen median käytöstä korvautuivat SOMA2 -toteutuksessa verkkoidentiteettiin, verkkostrategioihin ja ajankäyttöön keskittyvällä osuudella. Näin käännettiin näkökulma osallistujien omiin verkkoläsnäolon kokemuksiin ja mieltä askarruttaviin seikkoihin. Muutos oli pedagogisesti perusteltu, mutta johtui myös kouluttaja Tuija Aallon viimeaikaisesta aihepiiriin paneutumista.

SOMA3 -toteutuksessa ajankäytön hallinta sai vielä suuremman roolin. Tällä kertaa yksi ryhmätyö keskittyi ainoastaan eri ajanhallintamenetelmiin tutustumiseen sekä niiden referointiin muille osallistujille. Painotus on aihepiirin hallitsemattomuuden vuoksi perusteltu, mutta osaltaan muutokseen vaikutti kouluttaja Juhana Kokkosen viimeaikainen kiinnostus ajanhallinnan menetelmiä kohtaan.

Toinen lähipäivä säilytti rakenteensa melko muuttumattomana. Vähäiset muutokset ovat johtuneet muutoksista kouluttajakokoonpanossa. Päivän teemana on ollut esitellä eri toimintatapoja, haasteita ja esimerkkejä verkkojournalismiin ja yhteistoimintaan liittyen. Sisällölliset painotukset ovat eri toteutuksissa syntyneet paikalla olevien kouluttajien erityisalueista ja kiinnostuksen kohteista. Ainoa pysyvä muutos on ollut verkkoidentiteetti ja -strategia -osuuden siirtyminen ensimmäiselle lähipäivälle laajempaan kokonaisuutena.

SOMA-koulutuksen tavoitteena on ollut perehdyttää osallistajat sosiaalisen median hyödyntämiseen journalistin työssä. Tavoite on selkeä mutta väljä ja mahdollistaa aiheen lähestymisen eri näkökulmista. Kolmen lähipäivän mukaan jaettu rakenne muodostuu osista, joiden näkökulmaa voi muuttaa

vetäjän erityisosaamisen ja kiinnostusten mukaan. Lähestymistapa sopii hyvin aihepiiriin, joka on laaja ja epämääräinen.

Suunnittelun avoimuus on näkynyt yhtäältä prosessin hajanaisuutena ja hallitsemattomuutena, toisaalta idearikkautena ja joustavuutena. Kontrollin minimoimisen on mahdollistanut suunnitteluun osallistuneiden riittävän yhteinen näkemys siitä, mitä ollaan opettamassa. Silti myös ohjausta on ollut tarpeeksi, kun sekä Ylessä että Metropoliasissa on koulutuksen suunnitteluun nimetty vastuuhenkilöt.

Vastaavaa prosessia ajatellen tulevaisuudessa olisi tärkeää ottaa suunnitteluun mukaan loppukäyttäjät. Tämä auttaisi hahmottamaan eri osa-alueiden merkitystä ja niiden omaksumiseen kuluva aika. Aihepiirissä sisällä olevat eivät välttämättä hahmota asian monimutkaisuutta, vaan sokaistuvat itselle yksinkertaisista asioista. Toinen huomioitava seikka on prosessin vetäjän roolin tarkempi määrittely. Vaikka prosessi ja osallistuminen on avointa, voisi selkeämpi koordinoituvastuu tuoda suunnitteluun ryhtiä ja tuottaa tarkoituksenmukaisemman lopputuloksen.

Verkostoja ei voi antaa

TUIJA AALTO

Yleisradio ja Metropolia Ammattikorkeakoulu järjestivät yhdessä vuoden 2010 aikana kolme SOMA-koulutusta, joille osallistui yhteensä noin 30 yleläistä ja reilu 20 muuta media-alan ammattilaista. Tämän artikkelin tarkoitus on väliarvioida koulutuksen tavoitteenasettelua ja onnistumista omasta koulutuksen järjestäjän näkökulmastani.

Kurssin aihealueiksi määriteltiin verkkoteknologiat, digitaalinen kulttuuri ja viestintä ja käsitys sosiaalisen median mahdollisuuksista omassa työssä. Tarkoituksena oli, että kurssi loisi pohjan omaa työtä tukevalle verkkoidentiteetille.

SOMA-koulutuksen tarve

Toimittajista on tultava toimijoita verkossa, koska sosiaalinen media on muuttanut media-alan toimintaympäristöä rajusti. Yhä useammalle omat sosiaaliset verkostot toimivat ”mediasuodattimena”. Sosiaalisen median suositteluihin mukaan

pääseminen onkin tulevaisuudessa mediasisältöjen julkaisijalle eloonjäämisen edellytys. Journalistisen prosessin avaaminen ja yleisöjen mukaan ottaminen sisältöjen tekemiseen ovat uusia väyliä tämän tavoitteen saavuttamiseen.

Journalistin – tai muun media-alan ammattilaisen – verkkoidentiteetin synnyn tukeminen on ollut itselleni SOMA-koulutuksen tärkein päämäärä. Kurssin järjestäjänä arvelin voivani edistää osallistujien verkottumista myös tarjoamalla heidän ulottuvilleen omia verkostojani.

Itselleni sosiaalisen median hyödyt työssä ovat ilmeiset, joten vaati erityistä ponnistusta hyväksyä se, että kaikki kursseille osallistuneet eivät kuitenkaan kokeneet verkkoidentiteetin luomista itselleen tarpeellisena asiana. Tällainen kurssilaiosten tarpeiden ”ohi” opettaminen olisi mahdollisesti voitu ehkäistä ottamalla kurssilaiset mukaan kurssiohjelman suunnitteluun, kuten Linkolan artikkelissa *Kokemuksia avoimesta SOMA-suunnitteluprosessista* todetaan.

Kurssin käytännön toteutus

Koulutus muodostui kolmesta lähipäivästä ja niiden välillä tapahtuvasta ohjatusta ja itsenäisestä oppimisesta.

Ennakkotehtäväkirjeessä suositeltiin käyttämään kurssitehtävien vaivannäkö hyväksi niin, että kurssia varten luodut käyttäjätilit verkostoineen voisivat jäädä pysyvään käyttöön.

Kurssin ohjelma suunniteltiin sellaiseksi, että harjoitukset ja kurssitehtävät tekeväälle henkilölle muodostuisi kurssin aikana verkkoidentiteetti. Tarkoitus oli ylittää sosiaalisen median palvelujen kokeilemisen kynnyksen ohjatusti ja toinen toistensa tukien. Kurssitehtävät oli määrä suorittaa julkaisemalla pohdintoja avoimesti kaikkien luettavaksi yhteiseen blogiin. Osana harjoituksia kurssilaisten piti kytkeytyä toistensa kontakteiksi.

Koulutuksen vaikuttavuustavoitteena oli siis pysyvä muutos osallistujien verkkomedian käyttökulttuurissa. "Koulutuksen jälkeen työntekijä löytää omassa työssään keskeiset välineet ja käyttää niitä luovasti. SOMA-koulutuksen käynyt on omassa työyhteisössään sosiaalisen median käytön opas", muotoilimme kurssi-ilmoitukseen Journalisti-lehdessä.

Verkostojen syntymisen kokemus

Vuoden 2010 kolmen SOMA-koulutuksen harjoitusten ja ryhmätöiden aikana syntyi verkostoja Posterousissa, Facebookissa ja Twitterissä ja jossakin määrin Qaikussa. Merkittävämpiä

lienevätkin kurssin aikana syntyneet kahdenväliset some-kontaktit. Kurssin kykyä edesauttaa verkostojen syntymistä voisi-kin edelleen tutkia selvittämällä, kuinka moni kurssilainen on solminut toisten osallistujien kanssa FB-kaverisuhteita, jäänyt aktiiviseksi Twitter-käyttäjäksi tai Posterous-blogin tilaajaksi. Uskon kuitenkin määrällistä mittaamista paremmaksi indikaattoriksi sen, miten kurssilainen kuvaa uusia konkreettisia some-työtapojaan – ja työnsä tukena olevia verkostojaan – tai niiden puuttumista.

Kurssilaisten blogikeskusteluissa esittämiä näkökohtia

”Koulutuksen eka tapaaminen herätti tosi paljon ajatuksia, ja niistä on työpaikalla keskusteltu paljon, ja kyllä jotakin konkreettistakin on tehty. Perustimme mm. osastolle oman posterousin – suljetun sellaisen – missä jokainen voi harjoitella vapaasti ja sinne on myös tarkoitus kerätä ajatuksia sosiaalisesta mediasta. Yhden työkaverin kanssa laitoimme viestejä seminaarista, ja saimme tällä tavalla heti laitettua kaikille muillekin tärkeitä ajatuksia tiedoksi – asioita, joita ei sitten välttämättä enää muista kertoa kun on taas takaisin työpaikalla.” *Jaana Hagelberg, SOMA1 (Hagelberg 2010).*

"Itse olen sosiaalisen median kanssa vieläkin niin noviisi, että en välttämättä tiedä, mistä tietoa, ihmisiä, tekemisen tapoja lähtisi etsimään. Siinä koulutuksella on tärkeä rooli - se saattaa ihmisiä yhteen, oivaltamaan yhdessä, antaa täkyjä jatkotekemiseen, kuten loistavasti SOMA1:ssä tapahtui." *Anne Achte, SOMA1 (Veikkolainen 2010).*

Yksi SOMA1-kurssiin osallistuneista yleläisistä toimi jo kurssin aikana aktiivisesti Ylen HR-päällikön Sari Veikkolaisen perustamassa avoimessa Social Web Workshops YLE-ryhmässä.

"Pohdin kirjoitanko SOMAan vai Social Web Toolsiin, mutta päädyin jälkimmäiseen. Tämä sen takia, että blogilla on aika paljon lukijoita ja facebookin faniryhmällä yli 750 jäsentä. Olen saanut tältä verkostolta paljon arvokkaita kommentteja ja kontakteja. Itse asiassa vasta nämä viimeisimmät pohdinnat ovat opettaneet minulle mitä on verkostoituminen ja verkossa oppiminen." *Seija Aunila, SOMA1 (Aunila 2010).*

Seuraavat poiminnat ovat Sari Veikkolaisen huhtikuun *Pitäkää koulutuksenne! Mitä te muka osaatte meille opettaa?* -blogimerkinnän keskustelusta (Veikkolainen 2010).

"Saatat olla työympäristössä myös ainoa, jota aihepiiri

innostaa. Kauniisti sanottuna. Silloin vertaistukea ja yhdessä oppimista on lähdettävä hakemaan kauempaa, ja se ei aina ole helppoa." *Anne Achte, SOMA1.*

"Henkilökohtaisesti olen pitänyt järkevänä tehdä välttämättömyydestä hyveen, eli olen ruvennut käyttämään sosiaalisia oikeita töissä jo opetteluvaiheessakin." *Airi Saastamoinen, SOMA2.*

"Verkosto tarjoaa koko ajan lisää kokemuksia, mutta jonkinlaista jatkokoulutustakin voisitte järjestää. Jonkinlaiset kokemuksia vaihtavat sparrauspäivät saattaisivat olla hyödyksi." *Aino Pietarinen, SOMA2.*

"Monet somettajat kamppailevat samojen ongelmien kanssa, mutta yksin, siksi kokemusten jakaminen myös poistaa niitä uhkia." *Maarit Piippo, SOMA3.*

Vuoden 2010 SOMA-koulutusten kokemusten perusteella voi todeta, että omia verkostojaan ei voi "antaa" tai siirtää muiden käyttöön, mutta verkostojen syntymistä voi edesauttaa mahdollistamalla välineiden käytön opettelun kunkin oppijan omalle oppimistyyliille sopivalla tavalla; sekä luomalla tilaisuuksia vaihtaa kokemuksia. Tätä tulkintaa tukee

esimerkiksi se, että SOMA-koulutuksessa käytetty keskustelutapa Kalamalja sai laajasti kiitosta (ks. Wikipedia).

(Tästä artikkelista on pitempi versio osoitteessa:
<http://sopakoulutus.posterous.com/verkostoja-ei-voi-antaa-valiarviointia-somako>)

Lähteet

Aunila, Seija (2010): *Facebookin faniryhmäpohdintoja*. Luettu 8.12.2010
osoitteesta: <http://sopakoulutus.posterous.com/facebookin-faniryhmäpohdintoja>.

Hagelberg, Jaana (2010): *Näkymätöntä kehitystä*. Luettu 8.12.2010
osoitteesta: <http://sopakoulutus.posterous.com/nakymatonta-kehitysta>

Veikkolainen, Sari (2010): *Pitäkää koulutuksenne! Mitä te muka osaatte meille opettaa?* Luettu 8.12.2010 osoitteesta: <http://sveikkolainen.posterous.com/pitakaa-koulutuksenne-mita-te-muka-osaatte-me>.

Wikipedia (2010): *Kalamalja*. Luettu 8.12.2010 osoitteesta:
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Kalamalja>.

Taitoerot avoimen suunnittelun haasteena

JUSSI LINKOLA

Syksyllä 2010 käynnistyi Metropolia Ammattikorkeakoulussa ammattikorkeakouluopintoihin valmentava koulutus maahanmuuttajataustaisille henkilöille. Koulutus on ESR-rahoitteisessa VOIMAA – *Voimavaroja maahanmuuttajista* -hankkeessa rakennettu pilottitoteutus, jonka suunnittelussa käytettiin Metropolian avointa wikialustaa.

Koulutusta edelsi helmikuussa 2009 alkanut suunnittelujakso, jonka aikana suunnittelutyöryhmä rakensi valmentavan koulutuksen opetussuunnitelman. Valmiissa opetussuunnitelmassa on kuvattu 30 opintopisteen laajuisen kokonaisuuden osa-alueiden osaamistavoitteet ja sisällöt yleisellä tasolla. Syksyllä 2010 alkaneessa toteutuksessa käytettiin

wikiä yksittäisten opintojaksojen sisältösuunnittelussa sekä opetuksessa. Toteutusta varten avattiin wikiin oma sivu, jolle listatattiin opintojaksot otsikkotasolla, rakennettiin lukujärjestys sekä esitettiin tiedotteita ja yleistä tietoa opintoihin liittyen (ks. VOIMAA 2010). Opettajat tekivät opintojaksojaan varten alasisivut, joille he rakensivat päiväkohtaisen toteutussuunnitelman. Opiskelijoita neuvottiin seuraamaan wikin sisältöä säännöllisesti ja esittämään kysymyksiä ja kommentteja tätä varten luodulla sivulla.

Työskentely avoimessa wikiympäristössä tähtää suunnittelun täydelliseen läpinäkyvyyteen ja avaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia. Opettajat voivat jakaa opintojaksojen sisältölliset rungot ja muokata omia osuuksiaan toisten osa-alueita tukeviksi. Esimerkiksi suomen kielen opetus, joka valmentavassa koulutuksessa jatkuu läpi kokonaisuuden, voidaan kytkeä muihin käynnissä oleviin opintojaksoihin avoimen suunnitteluympäristön avulla. Wikistä opiskelijat löytävät tuoreen tiedon opintoihinsa liittyen yhdestä paikasta, ja he voivat myös osallistua ja kommentoida suunnittelutyötä. Kun koulutus loppuu, jää syntynyt kokonaisuus talteen uudelleen toteutettavaksi ja jatkokehitettäväksi.

Wikin käyttäminen on haasteellista suunnitteluun osallistuvien henkilöiden erilaisten valmiuksien takia. Minkä tahansa kurssin siirtäminen verkkoon on huolellista suunnittelua vaativa prosessi, ja yhteistyönä toteutettu kokonaisuus on luonnollisesti vielä haastavampi. AMK-valmentavassa osallistujien valmiudet käyttää wikiä tarkoituksenmukaisesti olivat hyvin erilaiset. Laajemmin ajateltuna kyse ei ole vain wikistä ja sen ominaisuuksista, vaan yleisemmin verkkovälineiden tuntemuksesta ja käyttötottumuksesta. Voidaan pohtia, ovatko suunnittelussa mukana olevat tasa-arvoisessa asemassa, jos käytettäviksi sovitut työvälineet ovat osalle outoja?

Opettajan näkökulmasta wikissä tapahtuva avoin suunnittelu voi tuntua monella tapaa vieraalta. Perinteisesti opettajan työ on itsenäistä suunnittelua ja opettamista. Omien työskentelytapojen avaaminen kollegoille, opiskelijoille ja vielä laajemmalle yleisölle saattaa arveluttaa. Itselle tuttujen työvälineiden parista uuteen, monimutkaiseen wikialustaan siirtyminen ei myöskään ole yksinkertaista tottumattomalle käyttäjälle. Suhtautuminen oman toiminnan julkisuuteen ja vieraan teknisen järjestelmän haaste voivat helposti latistaa henkilökohtaisen motivaation ja sitoutumisen.

Tämänkaltaisessa herkässä tilassa, missä osallistujat kamppailevat ulos totutuista työtavoista ja omaksuvat uusia välineitä, on työryhmän tuki ja kannustavan ilmapiirin luominen tärkeää. Pehdytystarvetta ei voi täyttää wikialustan pikakursilla, vaan lisäksi tarvitaan pitkäkestoista vertaistukea, joka keskittyy teknisen tuen lisäksi pedagogiseen vuoropuheluun.

Pilottikoulutuksen etenemistä on vaikea ennakoida. Heterogeenisen maahanmuuttajaryhmän tarpeet vaihtelevat, ja opintojaksojen painotuksia pitää täsmentää koulutuksen kuluessa. Avoin wiki antaa mahdollisuuden muokata sisältöjä matkan varrella opetussuunnitelman puitteissa. Erytystä huomiota tulee kiinnittää mukana olevien opettajien ja suunnittelijoiden tukemiseen uusien sisältöjen, toimintatapojen ja välineiden edessä.

Lähteet

VOIMAA (2010): *AMK-valmentava 2010 – 2011, Kulttuuri ja luova ala*. Luettu 8.12.2010 osoitteesta: <http://wiki.metropolia.fi/display/voimaa/AMK-valmentava+2010-2011,+Kulttuuri+ja+luova+ala>.

Moi ja hyvästi!

JUHANA KOKKONEN

Tämä mikroartikkeli kertoo yhdestä epäonnistuneesta opetuksen avoimesta suunnitteluyrityksestä. Metropoliassa lähes kaikilla koulutusohjelmilla on opetussuunnitelmissaan niin sanottu *innovaatioprojekti*. Innovaatioprojektin ajatuksena on saada eri aloja kehittelemään yhdessä monialaisia innovaatioita. Keväällä 2010 minua pyydettiin mukaan kulttuurin ja luovan alan klusterin innovaatioprojektien kehittämiseen. Klusterissa oltiin huomattu yhteisen suunnittelun tarve, koska ensimmäiset uuden opetussuunnitelman mukaan opiskelevat opiskelijat olivat syksyllä siirtymässä kolmannelle vuosikurssille, jolloin innovaatioprojektien oli tarkoitus alkaa. Otin haasteen vastaan ja aloitimme yhteiskehittelyn. Aikaa ei ollut hukattavaksi.

Minulla oli vielä hyvässä muistissa Metropolis Helsingin suunnitteluprosessi, joka oli ollut avoin ja innostava.

Halusin yrittää jotain samanlaista tässäkin yhteydessä. Oli selvää, että kaikki eri alojen opettajat eivät pääsisi samaan aikaan näin pienellä varoitusajalla suunnittelukokouksiin, joten päätin ottaa käyttöön wikin, johon työstin suunnitelmaamme jokaisen tapaamisen jälkeen. Pyrin pitämään koko wikin sisällön ajan tasalla eli käytännössä tämä tarkoitti sisällön uudelleen organisointia jokaisen kokouksen jälkeen. Oma kokemukseni on, että vaikka itse projekti epäonnistui pahasti, tämä suunnitteluprosessin jakaminen toimi hyvin. Sain muun muassa suunnitteluun osallistuvilta opettajakollegoilta kannustavaa palautetta prosessin vetämisestä. Varsinaisissa suunnittelukokouksissa keskustelu oli vapaata ja polveilevaa, mutta oma kokemukseni oli, että juuri tällainen tapa keskustella oli ollut yksi Metropolis Helsingin onnistumisen syy. Kokouksissa oli yleensä yksi etukäteen päätetty aihealue, jota oli tarkoitus käsitellä, mutta usein päädyttiin pohtimaan esimerkiksi koko innovaatioprojektin tarkoitusta. Itse tulkitsin tämän erittäin tarpeelliseksi yhteisen päämäärän neuvotteluksi.

Muutaman ensimmäisen kokouksen aikana päätimme, että klusterimme innovaatio-opinnot toteutettaisiin seuraavasti:

- Jokainen mukaan tuleva opettaja esittelisi projektin alussa jonkin itseään kiinnostavan teeman tai ongelman.
- Tämän jälkeen opiskelijat päättäisivät teeman, jonka parissa he halusivat työskennellä.
- Opiskelijat jaettaisiin teemakohtaisiin monialaisiin ryhmiin, joissa he saisivat suhteellisen itsenäisesti ideoita, suunnitella ja toteuttaa oman projektinsa.

Toimintaideamme luotti vahvasti siihen, että opiskelijat löytäisivät itse oman paikkansa ryhmässä ja keksisivät yhdessä, kuinka hyödyntää jokaisen omaa erikoisosaamista. Tässä vaiheessa ensimmäiset koulutusohjelmat jättäytyivät pois suunnittelusta. Ehkä luottamusta opiskelijoiden itseohjautuvuuteen ei ollut tai ideamme tuntui muuten liian epävarmalta; mallimme ei ollut vahvaan kontrolliin perustuva. Nimesimme innovaatioprojektimallimme MOI-projektiksi, joka oli lyhenne sanoista: monialaiset ja opiskelijälähtöiset innovaatioprojektit. Päätimme, että ensimmäinen projekti käynnistyisi elokuun lopussa.

Suunnitteluamme pystyi siis seuraamaan wikistä kuka tahansa. Kevään puolivälissä muutamat klusterimme ihmiset,

jotka olivat seuranneet MOI-suunnittelua läheltä, esittelivät toimintaideaamme omassa kokouksessaan Metropolian muiden klusterien ihmisille. Ilmeisesti jonkinlaista innostusta syntyi, sillä seuraavassa MOI-kokouksessamme oli yli kaksikymmentä ihmistä viidestä eri klusterista. MOI näytti paisuvan kuin pullataikina. Suunnittelu eteni, mutta uuden alkuinnostuksen jälkeen kokouksissa alkoi käydä suhteellisen samat ihmiset. Itseäni alkoi huolestuttaa se, että omasta klusteristani ihmisiä oli mukana aika vähän ja meiltä mukaan tulevien opiskelijoiden määrä oli pieni verrattuna muihin klustereihin, joiden koulutusohjelmissa saattoi olla satakin opiskelijaa vuosikurssilla. Kevään lopussa tapahtui osallistujapudotus. Yksi suunnitteluun osallistunut klusteri päätyi tekemään innovaatioprojektinsa yksin, mikä vähensi alkuperäistä MOI-opiskelijamäärää yli viidelläkymmenellä hengellä. Myös oman klusterimme koulutusohjelmat alkoivat perua, kuka kiireeseen kuka muihin kiinnostaviin projekteihin vedoten.

Ennen kesää kaikki näytti kuitenkin vielä suhteellisen hyvältä. Omasta klusteristamme oli mukana kolme koulutusohjelmaa ja lisäksi kahdesta muusta klusterista oli tulossa yhteensä noin kuusikymmentä opiskelijaa. Jäin kesälomalle.

Juhannuksen korvilla sain lyhyen sähköpostiviestin, jossa eräs klusterimme opettaja perui osallistumisensa kiireisiin vedoten. Samalla peruuntui koko hänen koulutusohjelmansa osallistuminen, koska kenelläkään heidän koulutusohjelmassaan ei ollut aikaa MOI:lle. Tämä oli paha takaisku, koska nyt oma klusterimme oli kahden koulutusohjelman osallistumisen varassa. Harmillisesti näiden opiskelijoille MOI-projekti oli vapaaehtoinen, joten emme voineet tietää edes summittaista osallistujamäärää ennen elokuuta. Projektin onnistuminen alkoi vaikuttaa epävarmalta, sillä alunperinhän ajatuksena oli luoda innovaatioprojektimalli kulttuurin ja luovan alan klusterille, joka nyt oli jäämässä täysin sivutoimijaksi MOI:ssa.

Elokuussa kesälomalta palattuani selvitin osallistuvien opiskelijoiden määrää ja sain kuulla, että ilmoittautuneita opiskelijoita oli omasta klusteristamme vain kaksi. Toinen koulutusohjelma ei ollut vielä edes esiteltyt MOI-projektia opiskelijoilleen, vaikka projektin alkuun oli enää noin viikko. Meillä oli siis kaksi oman klusterimme opiskelijaa, kolmekymmentä saman koulutusohjelman opiskelijaa toisesta klusterista ja kolmannen klusterinkin opiskelijoita oli ilmoittautunut mukaan vasta neljä. Tajusin, ettei tästä tulisi monialaista ja mielekästä

projektia. Päätin peruuttaa koko MOI-projektin, koska oman klusterimme näkökulmasta tilanne oli absurdi. Kaksi muuta klusteria kuitenkin toteutti keskenään pienimuotoisemman innovaatioprojektin MOI:n raunioilla, mutta käytännössä suunnitteluprosessi oli päättynyt epäonnistumiseen.

Hallitsemattomasti laajeneva ryhmä avoimen suunnittelun haasteena

JUHANA KOKKONEN

MOI-projektin suunnittelussa tapahtui kiinnostava ilmiö. Ke­vään 2010 puolivälissä tapahtunut suunnitteluryhmän kasvu kulttuurin ja luovan alan klusterin sisäisestä projektista usean koulutusklusterin yhteiseksi, vähensi sellaistenkin oman klusterini opettajien kiinnostusta, jotka suhtautuivat aluksi MOI:hin positiivisesti. Esimerkiksi yksi oman klusterimme opettaja totesi jälkikäteen: ”Eiks se nyt ole vähän utopistista ajatella, että meillä ja esimerkiksi joillain sairaanhoitajilla olisi mitään yhteistä.” Mielestäni tässä kommentissa kiteytyy yksi opetuksen avoimen suunnittelun kiinnostavimmista

haasteista: kuinka käsitellä suunnitteluryhmän nopeaa laajentumista? MOI-suunnittelun ollessa käynnissä en itse edes käsittänyt tätä ongelmaa, sillä itse otin kaikki uudet kiinnostuneet koulutusohjelmat ja opettajat innostuneena vastaan. Minulle ei tullut mieleenkään, että jotkut pitäisivät alojen monipuolistumista negatiivisena asiana.

On totta, että kulttuurin ja luovan alan klusterin sisäisenä projektina MOI olisi ollut huomattavasti helpommin hahmotettavissa oleva ja lopputulokset olisivat olleet paremmin etukäteen nähtävissä. Monille klusterimme opettajista Metropolis Helsinki -toiminta oli tuttua, joten siitä saadut kokemukset loivat tietystä mielessä meille yhteisen jaetun odotushorisontin myös MOI-projektiin. Kun muiden klusterien insinöörit, kättilöt ja optometristit tulivat mukaan mahdollisina osallistujina, aiemmin syntynyt odotushorisontti muuttui huomattavasti epäselvemmäksi. Toisaalta koko innovaatioprojektitoiminnan lähtökohtana on monialaisten innovaatioiden tekeminen, eikä siten ennakoitavuus ja ymmärrettävyys välttämättä ole innovaatioprojekteissa keskeistä. Ehkä opiskelijoille luodaan ylipäänsäkin liian turvallinen ja selkeä opiskeluympäristö tarkasti rajattuine kursseineen, joka ei vastaa

lainkaan tämän päivän työelämän arkea. Jos MOI-suunnittelun tapauksessa perimmäisenä tavoitteena pidetään mahdollisuutta yllättävien löytöjen tekemiseen, suunnitteluryhmän laajentuminen itsessään ei olisi pitänyt olla ongelma. Minun tai koko ryhmän olisi pitänyt nähdä keskeisenä haasteena se, että uskallamme yhdessä ”hypätä syvään päähän ja katsoa osaammeko uida”. Uskallus osallistua epävarmaan prosessiin on luonnollisesti edellytys uuden saavuttamiselle.

Toinen vaihtoehto olisi ollut MOI-toiminnan rajaus oman klusterin sisäiseksi toiminnaksi. Tällöin keskeinen kysymys on: kuka päättää avoimen suunnitteluryhmän sulkemisesta? Mahdollisesti minun olisi pitänyt, koska fasilitoin prosessia. Minun olisi pitänyt kuulostella tarkemmin ihmisten yksilöllisiä tunteja ja näkemyksiä ja osata tehdä näistä toisenlaisia päätöksiä. Tällaisen ilmapiirin tunnistamisen teki hankalaksi se, etteivät kaikki kertoneet ääneen oikeaa mielipidettään. Monet vain jättäytyivät pois suunnittelusta. Tällaisen tiputtautumisen huomaaminen avoimessa ryhmässä on suhteellisen vaikeaa, koska kaikilla on myös suuri määrä muita töitä ja vastuita, joten on itsestään selvää, etteivät kaikki pääse fyysisesti paikalle suunnittelutapaamisiin. Toisaalta lisäväriä prosessiin toi se,

että osa osallistujista puolusti vahvasti radikaalia toimialojen rajojen ylittämistä. Osa suunnitteluun osallistuvista opettajista näki monen klusterin yhteisprojektin ainoana itseään kiinnostavana vaihtoehtoina.

Avoimen suunnittelun sudenkuopat perinteisessä organisaatiossa

JUHANA KOKKONEN

Avoim suunnittelu muodostaa kompleksisten konseptien ympärille parvimaisia rakenteita. Tällaisia rakenteita on mahdollista synnyttää myös perinteisissä organisaatioissa, mutta koska ne eivät edusta normaalia tapaa toimia, erilaisia ongelmia syntyy väistämättä kehittelyn edetessä.

1. *Passiivisuus.* Passiiviset yksilöt vaikeuttavat avointa suunnittelua. Perinteisissä organisaatioissa päästään harvoin

toimimaan suurten massojen logiikalla, koska tiimit, organisaation osat ja yleensä myös organisaatiot itsessään ovat tällaiseen liian pieniä. Tämän takia passiivisuus, joka ei sanottavasti vaikuta esimerkiksi P2P-verkoston tai Wikipedian toimintaan, on erittäin suuri hidaste ja ongelma pienryhmien yhteiskehittelylle. Passiivinen ihminen syö ympäriltään innostumis- ja osallistumispotentiaalia. Hän voi myös äänekkäästi kyseenalaistaa koko yhteiskehittelyn ideaa tai lähtökohtia.

Avoim suunnittelu on varsinkin alkuvaiheessa erittäin hauras ja haavoittuva rakennelma. Koska yhteiskehittely vaatii aktiivista panosta, yksittäisenkin yksilön passiivisuus voi vaikuttaa tuhoisasti koko prosessin tunnelmaan ja luonteeseen.

2. *Taktinen lurkkaus.* Avoimessa suunnittelussa ja sen ympärille muodostuvassa parvimaisessa rakenteessa yleinen käyttäytymismalli on taktinen lurkkaus. Taktinen lurkkaus on näennäistä osallistumista yhteiskehittelyyn. Taktinen lurkkaaja ei aktiivisesti edistä yhteiskehittelyä eikä sitoudu päämäärän tavoitteluun. Hän seuraa yhteiskehittelyä, jotta voisi hypätä mukaan toimintaan, jos parvi saa kunnolla tulta alleen ja lurkkaajaakin hyödyttäviä tuloksia alkaa syntyä. Tätä ennen lurkkaaja ei sitoudu, mutta ei myöskään irtisanoudu prosessista.

Kuten passiivisuus myös taktinen lurkkaus on haitaksi erityisesti pienryhmien avoimelle suunnittelulle. Lurkkaajat saattavat antaa aktiivisille ja sitoutuneille ihmisille vääristyneen kuvitelman parven vaikutuspiiristä ja potentiaalista. Toisin kuin passiivisuus taktinen lurkkaus voi näkyä vasta prosessin loppuvaiheessa, jolloin kaikkien pitäisi toimia ja ottaa vastuuta päämäärien saavuttamiseksi. Lurkkaajien reagoidessa toistensa pakenemiseen avoin suunnittelu saattaa romahtaa kuin korttitalo.

3. *Pään sisäinen byrokraatti.* Perinteisessä hierarkkisessa organisaatiossa pitkään työskennelleille avoin suunnittelu on toimintamalli, joka haastaa aiemmin omaksutut ja hyväksytyt tavat. Vanhat säännöt, roolit ja ajatukset työstä voivat olla monella tapaa ristiriidassa vapaaehtoisuuteen, omatoimisuuteen, innostumiseen ja tasa-arvoisuuteen perustuvan avoimen suunnittelun kanssa. Meillä on jokaisella oma sisäinen byrokraatti, joka edustaa työpaikkaamme päämme sisällä. "Onko tämä oikeaa työtä?", tämä sisäinen byrokraattimme kyseenalaistaa.

Historiallisesti kehittyneissä organisaatioissa jokainen työpäivä vahvistaa organisaation toimintalogiikkaa oman

päämme sisäisenä logiikkana. Työssä hankittu organisatorinen pääoma eli tieto-taito organisaation todellisista (usein piilotetuista) toimintasäännöistä ja -mekanismeista on merkityksellistä ainoastaan silloin kun asiat pysyvät muuttumattomina. Muutos vähentää saavuttamamme organisatorisen pääoman arvoa, joten pään sisäinen byrokraatti haluaa pitäytyä jo neuvotelluissa tuntisuunnitelmissa, uimaratakaavioissa ja ohjeistuksissa.

4. *Hierarkkisen organisaation tuki.* Hierarkkisessa organisaatiossa johdon näkyvällä asenteella on suuri vaikutus avoimen suunnittelun onnistumiseen. Aktiivisesti osallistuva ja muita osallistumiseen omalla esimerkillään kannustava johtaja luo avoimelle yhteiskehittelylle oivan maaperän. Valitettavasti tällainen on harvinaista. Myös johtajien keskuudessa passiivisuus, taktinen lurkkaus ja pään sisäinen byrokraatti ovat yleisiä ilmiöitä sillä erotuksella, että vaikutus on tavallista rivityöntehtijää suurempi.

Avoimet yhteiskehittelyprosessit tarvitsevat usein henkisen tuen lisäksi resurssitukea (so. rahaa). Tällaisen tuen saaminen voi kuitenkin olla huomattavan hankalaa, koska avoimen yhteiskehittelyn lopputulos on mekaanista prosessia

epävarmempi. Yhteiskehittelyn tukeminen vaatii siis johdolta ylimääräistä riskinottoa, johon päätösvaltaiset yksilöt eivät ole aina valmiita.

Toisaalta hierarkkisen organisaation näkyvyys avoimessa suunnitteluprosessissa voi olla myös lopputuloksen kannalta haitallista. Jos suunnittelu alkaa perinteisen organisaation virallisista lähtökohdista, ei vapaaehtoista liikehdintää välttämättä synny lainkaan. Tällainen lähtökohta saattaa luoda mielikuvan, että suunnitteluun osallistujilla ei ole riittävästi ”oikeita” mahdollisuuksia vaikuttaa tai että organisaatio haluaa ”käyttää hyväkseen” vapaaehtoisten intoa. Avoimen suunnittelun ja organisaation välinen suhde on siis jo lähtökohtaisesti monimutkainen ja osin jopa ristiriitainen.

Organisaation näkökulma avoimeen suunnitteluun

JUSSI LINKOLA

Avoin opetuksen suunnittelu on prosessina epämääräinen tai vähintään vaikeasti ennustettava. Kun lähtökohtana on avoimta suunnittelu kaikille halukkaille, saa työ väistämättä hallitsemattomia piirteitä. Koordinoinnin tai projektin johtamisen keinoilla ei avointa prosessia voi hallita. Parhaimmillaan voidaan tukea osallistujia ja poistaa esteitä osallistumisen tieltä, mutta motivaation ja omaehtoisen osallistumisen aikaansaaaminen on aina ongelmallista (ks. Kokkonen, Paavola & Engeström, painossa).

Organisaation kannalta avoin opetuksen suunnittelu on vaikeasti määriteltävää, rajattavaa ja resursoitavaa

toimintaa. Kun tavoitteena on organisaatiolle asetettujen tehtävien täyttäminen käytettävissä olevien resurssien puitteissa, on avointa suunnittelutoimintaa tarkasteltava sen tarjoamien mahdollisuuksien näkökulmasta. Kuinka vapaasti järjestäytyvä toiminta voidaan perustella ja sovittaa hierarkkiseen organisaatiokulttuuriin?

Avoin suunnittelu on luonnostaan kokeilemiseen, verkostoitumiseen ja uuteen tutustumiseen ohjaavaa toimintaa. Toimintatavan voi virheellisesti ymmärtää leikilliseksi haahuiluksi, mutta todellisuudessa se on välillä raskasta omien näkemysten ja toimintatapojen arviointia ja koettelua. On erehdys ajatella, että avoimeen prosessiin osallistuminen olisi jollain tavoin etuoikeutettua, rentoa puuhastelua. Se on osallistujan työskentelyä ja osaamista uudistava ja verkostoitumista edistävä prosessi, ja siksi arvokasta organisaation näkökulmasta.

Avoin opetuksen suunnittelu antaa mahdollisuuden saada yhteen eri aloilla ja eri asemissa olevia toimijoita. Esimerkiksi opetuskokonaisuuden suunnittelussa voi olla hyödyllistä kuulla opiskelijoiden ja työelämän näkemyksiä aiheeseen liittyen. Tämän voi toteuttaa pyytämällä kommentteja suunnittelun eri vaiheissa, mutta rikkaampaan vuorovaikutukseen

päästään avoimen suunnitteluprosessin kautta. Kun löydetään osallistujat, jotka ovat mukana omien lähtökohtiensa ja kiinnostuksen kohteidensa vuoksi, voi tapahtua yllättäviä törmäyksiä ja innovaatioita. Prosessin tuloksena voi syntyä täysin ennakoimattomia jatkosuunnitelmia ja mahdollisuuksia.

Avoimen suunnittelun kaltaista toimintaa tapahtuu luontaisesti kahvihuoneissa ja taukutiloissa. Siellä työntekijät ovat vapaita työroolistaan ja rentoutuvat vapaamuotoisen kanssakäymisen merkeissä. Vapaamuotoinen keskustelu on vastapainoa työskentelyn vaatimaan ajattelutapaan, ja se ruokkii luovia ajatuskulkuja ja ideoita. Avoin suunnitteluprosessi mahdollistaa tämänkaltaisen luovan tilan ylläpitämisen tavoitteellisena toimintana. (Ks. esim. Hamel 2007, 179.)

Miten organisaatio voi hyödyntää avointa suunnitteluprosessia? Luonteva tapa on käyttää avointa prosessia uusien toimintatapojen ja sisältöjen kehittämiseen. Pitää asettaa konkreettinen päämäärä, organisaation tarpeista lähtevä tavoite, joka asetellaan niin väljästi, että osallistujat löytävät henkilökohtaisen tarttumapinnan asiaan. Osallistujille pitää varata aikaa, joten prosessi kannattaa toteuttaa projektina, jonka resursseja voidaan arvioida. Prosessilla pitää olla ohjaaja, joka

koordinoi toimintaa ja huolehtii siitä, että työ etenee kohti tavoitetta. Lisäksi on hyväksyttävä riski, että prosessin tulos ei välttämättä vastaa kaikkien mukana olleiden ja tavoitteita asettaneiden odotuksia.

Lähteet

Hamel, Gary (2007): *The future of management*. Boston: Harvard Business School.

Kokkonen, Juhana, Sami Paavola & Yrjö Engeström (painossa): Becoming a swarm catalyst. *International Journal of Knowledge-Based Organizations*.

Tempo vaihtuu, suunnittelu pysyy

JUHANA KOKKONEN

Kommunikaatioteknologian käyttö opetuksen avoimessa suunnittelussa laajentaa suunnittelun tempokirjoa. Teknologia antaa mahdollisuudet kirjata ylös suunnittelun tulokset ja sen ohessa syntyneet ajatukset ja kehitysehdotukset. Läpinäkyvä teknologian käyttö tallentaa tiedon potentiaalisesti kaikkien ulottuville ja samalla mahdollistaa niin kutsutun ekspansiivisen oppimisen, jossa yksittäisessä prosessissa opitut asiat kyetään omaksumaan laajasti organisaation käyttöön (ks. Engeström & Sannino 2010). Tällöin alkuperäinen toiminnan kohde laajenee radikaalisti. Aiemmat toimintatavat kyseenalaistuvat ja niiden tilalle syntyy uudenlainen toimintalogiikka.

Nopeat pyrähdykset ja pitkät horrosajat

Teknologian läpinäkyvä käyttäminen osana opetuksen suunnittelua ja toteutusta laajentaa toiminnan tempo molemmista päistä. Samasta ilmiöstä on kirjoittanut Pekka Ihanainen (2006) pohtiessaan verkko-opetuksen ryhädynamiikkaa. Ensinnäkin, kun suunnittelurinki intoutuu yhteiskehittelyyn, syntyy erittäin nopeita suunnittelupyrähdyksiä. Läpinäkyvyyden takia voivat myös erilaiset ulkopuolisten kommentit ja mikrokontribuutiot kiihdyttää suunnittelua hetkellisesti. Tällainen intensiivinen suunnittelupyrähdys saattaa kestää tunnin tai puoli päivää, mutta niiden avulla prosessi voi nytkähtää valtavien harppauksien eteenpäin. Pyrähdykset liittyvät suunniteltuun tai sattumien summana aktivoituvaan yhteiskehittelyyn, jossa moni yksilö vie suunnitteluprosessia eteenpäin samanaikaisesti. Osallistumisen samanaikaisuus maanittelee uusia ihmisiä osallistumaan, koska netissä tapahtuva aktiivinen suunnittelu luo ”tapahtuman” itsensä ympärille. Näin pyrähdys ruokkii itseään. Koska pyrähdykset ovat lyhytaikaisia, niiden jälkeen suunnitteluprosessi hidastuu, joskus jopa pysähtyy täysin.

Toinen tempon ääripää onkin pitkä horrostila, joka näyttäisi omien kokemusteni valossa olevan pyrähdysten

tapaan yleinen ilmiö avoimessa suunnittelussa. Horrostilassa jokin toiminta-ajatus saattaa levätä puoli vuotta tai vuoden ilman minkäänlaista edistystä, mutta sopivan ärsykkeen tai tapahtuman johdosta projekti aktivoituu uudelleen. Tämä ilmiö on avoimesti jaettavan ”ulkoisen muistin” erityispiirre. Avoin suunnittelun aikaansaannoksia voidaan vaivatta jakaa suorina nettilinkkeinä. Tämä antaa mahdollisuuden viitata ja esitellä prosessin tuotoksia kenelle ja milloin tahansa. Usein tapahtuukin niin, että uudessa asiayhteydessä vanhat työt, ideat ja kehittämät muistuvat mieleen. Koska niihin on helppoa palata ja niiden sisältöjä on vaivatonta jakaa eteenpäin, horrostilassa ollut prosessi voidaan herättää henkiin tai sen idea ja toimintamalli voidaan kopioida uuteen rinnakkaiseen suunnitteluprosessiin. Näin ajateltuna suunnittelun avoin ylöskirjaaminen hyödyttää aina potentiaalisesti tulevaisuuden vielä tunnistamattomia suunnitteluprosesseja.

Läpinäkyvä suunnittelu ekspansiivisen oppimisen lähteenä

Läpinäkyvä suunnittelu luo organisaatiotasolla ituja ekspansiiviselle oppimiselle (ks. myös Engeström 2004). Tallennetut

opetusideat ja dokumentoituneet kokeilut ovat tapa pidentää ja laajentaa koulutusorganisaation muistia ja luoda kasvu-alustaa innostavien käytäntöjen kopioitumiselle organisaatio-rajojen yli. Läpinäkyvä suunnittelu tukee myös rajoja ylittävää yhteistyötä, koska avoimen suunnittelun säilymisen kautta uudet ihmiset voivat löytää tarpeellisia yhteistyökumppaneita organisaation sisältä. Usein koulutusorganisaation työnimikkeet eivät kerro riittävästi ihmisten tietotaidosta eivätkä varsinkaan heidän mielenkiinnon kohteistaan. Näin ollen läpinäkyvä suunnittelu tekee näkyväksi yksilöiden todellisia tavoitteita ja intohimoja.

Läpinäkyvän opetuksen suunnittelun säilyminen pitkien horrostilojen yli on ekspansiivisen oppimisen näkökulmasta kiinnostava jatkotutkimuskohde, koska monet opetuskokeilut voivat olla organisaation tasolla aikaansa edellä. Vaikka ensimmäinen opetuskokeilu epäonnistuisikin, sen kokonaisvaltaisella säilyttämisellä ja tiedon vapaalla saatavuudella saattaa olla myöhemmin organisaation kehittyessä suuri arvo. Horrostila voi olla jopa tarpeellinen vaihe, jotta aika olisi kypsä toiminnan radikaalille laajentumiselle koko organisaation tasolla.

Lähteet

Engeström, Yrjö (2004): *Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä*.

Tampere: Vastapaino.

Engeström, Yrjö & Annalisa Sannino (2010): Studies of expansive learning:

Foundations, findings and future challenges. *Educational Research Review*.

Ihanainen, Pekka (2006): Ryhmän ohjaus verkossa. Teoksessa Ihanainen, P., &

Rikkinen A. (toim.): *Verkko oppiminen ja ohjaus*. Helsinki: Opetushallitus.

Luettu 12.11. osoitteesta: http://oph.fi/download/47130_Verkko-oppiminen_ ja_ohjaus.pdf.

Cynefin-heuristiikka avoimen opetuksen suunnittelussa

PEKKA IHANAINEN

Oppiminen, opiskelu ja opetus ovat erilaisia riippuen ympäristöistä ja järjestelmistä, joissa ne toteutuvat. Myös suunnittelu saa erilaisia ehtoja sen mukaan missä ja mihin sitä tehdään. Seuraavassa opetuksen avoimen suunnittelun heuristisena eli hahmotusta luotaavana virikkeenä on *Cynefin*-viitekehys (ks. CognitiveEdge 2010; Snowden & Boone 2007). Tässä mikro-artikkelissa pyritään avaamaan sitä kokonaiskontekstia, jossa opetuksen avoin suunnittelu välttämättä tapahtuu.

Cynefinissä on olennaista ymmärtää, että toimimme erilaisissa järjestelmissä/ympäristöissä vaihtaen tilanteesta (muutoksesta, kehityksestä) riippuen toimintamme painoituksia. Cynefinin toimintaympäristöt ovat:

- yksinkertainen (*simple*),
- monimutkainen (*complicated*),
- monimuotoinen (*complex*) ja
- kaoottinen (*chaotic*).

Näistä jokaiseen siirrytään epäjärjestyksen (*disorder*) kautta, johon myös ”palataan” historiallisten muutosten takia (ja alamme taas kaipaamaan siirtymistä johonkin neljästä edellä mainitusta toimintaympäristöstä). Käytännössä ollaan jatkuvassa liikkeessä, jossa kaikei on aineksia kaikista viidestä ympäristöstä.

Cynefinin näkökulmasta opetuksen avoimen suunnittelun työkaluja voisivat olla

- yksinkertainen avoimuus, jossa tuotetaan selkeitä syy-seuraus-suhteita ja tosiasioita,
- monimutkainen avoimuus, jossa tuotetaan monipolvisia, mutta selkeitä kokonaisuuksia, esimerkiksi kuvauksia tapahtumista, paikoista ja objekteista,
- monimuotoinen avoimuus, jossa tuotetaan dynaamisia kokonaisuuksia, prosessuaalisesti ymmärrettäviä jäsennyksiä ja
- kaoottinen avoimuus, jossa tuotetaan epäjatkuvia

(ja inhimillisiä), mutta tilanne-, henkilö- ja ryhmäkohtaisesti merkittäviksi koettuja hahmotuksia.

Voidaanko edellä mainittuja avoimuuksia luonnehtia jotenkin? Yksinkertainen avoimuus on *esille panemista*, esimerkiksi dataa, määrittelyjä ja kaavakuvia, ja suunnittelu perustuu niiden pohjalta työskentelemiseen. Monimutkainen avoimuus on *kuvauksia* – esimerkiksi selvityksiä, kertomuksia ja esimerkkejä – ja suunnittelu ohjautuu näiden kuvausten perusteella. Monimuotoinen avoimuus on *keskustelua ja vuorovaikutusta*, jossa kokemusten kautta tapahtuva jakaminen ja kehittyminen on suunnittelun perusta. Kaaottinen avoimuus on (kaikenlaista) *osallistumista*, joka ennakoimattomasti antaa aineksia suunnittelulle.

Cynefin-heuristiikan pohjalta voidaan myös kuvitella verkkotyökaluja ja -toimintaa avoimelle suunnittelulle. Yksinkertaiseen avoimuuteen liittyvät määrällisiä kuvaajia rakentavat ja selkeitä käsitekarttoja mahdollistavat työkalut. Monimutkaiseen avoimuuteen kytkeytyvät wikin tyyppiset välineet. Monimuotoiseen avoimuuteen kuuluvat keskusteluympäristöt ja foorumit. Kaaottista avoimuutta rakentavat aggregaatit, syötteenlukijat, mashupit ja useiden sisältöjen koonnit.

Kun avointa opetuksen suunnittelua kehitetään Cynefin-heuristiikan pohjalta, pitäisi luoda tätä heuristiikkaa kokonaisvaltaisesti tukevia verkkoympäristöjä ja -työkaluja sekä syventää oppimis- ja opetuskäsitteitä sen perusteella.

Lähteet

CognitiveEdge (2010): *The Cynefin Framework* [video]. Katsottu 7.12.2010

osoitteesta: <http://www.youtube.com/watch?v=N7oz366X0-8>.

Snowden, David & Mary Boone (2007): *A Leader's Framework for Decision*

Making. Harvard Business Review, 12/2007, 68–76.

Yhteiskunnan päätöksenteon avaaminen

KAROLIINA LUOTO

Jos pitäisi nostaa esiin tärkein ongelma demokratian toteutumisessa juuri nyt, sanoisin, että se on *kielen hämmäisyys*. Monimutkaiset asiat vaikeutuvat päätöksenteossa entisestään, kun niitä käsitellään asiantuntijakielellä. Kun jokin asia on liian monimutkainen tai vaikea ajateltavaksi ihan oikeasti loppuun saakka, päädytään sotkuisiin mutta komealta kalskahtaviin ilmaismuihin. Usein valmistelijoiden tai selostajien paras osaaminen on muualla kuin asioiden välittämisessä toisille niin, että nämä myös voisivat ne ymmärtää.

Ilmiö on inhimillinen, mutta seuraukset ovat vakavat. Kun asiat vaikuttavat käytetyn ilmaisun takia liian vaikeilta, ne

ovat vain pienen eliitin tavoitettavissa, vaikka ne olisivat kuinka isoja ja tärkeitä. Kun ne näyttävät liian sotkuisilta, niihin ei tartu media eikä kansalainen. Pahimmassa tapauksessa ne menevät itse päätöksentekotilanteessakin läpi minimaalisella keskustelulla, kun kukaan ei kehtaa avata keskustelua myöntämällä, ettei tajua mitä päätösehdotuksessa tarkoitetaan ja mitä kaikkea asiaan liittyy. Niinpä tärkeät periaatekeskustelut jäävät käymättä, ja saamatta jäävät ne ehkä mullistavatkin ehdotukset, joita voisi tulla tiukimman eliittipiiriin ulkopuolelta. Esimerkiksi käytännön työntekijöiltä, arjessa asioita kohtaavilta kansalaisilta tai intohimoisilta harrastuspiireiltä voisi usein tulla *yksinkertaisia mutta ratkaisevia ehdotuksia*, joita asiantuntijat eivät tule ajatelleeksi.

Jotta päätöksenteon ideapohjaa saataisiin rikastettua, olisi tärkeää saada vauhtiin se asiantuntijoiden ja päätöksentekijöiden *sukupolvi, joka on taitava puhumaan asioista suomeksi*. Ymmärrettävä ilmaisu vaatii paitsi eläytymistä vastaanottajan asemaan ja kielenkäyttötaitoa, myös rohkeutta. Asioita tiivistäessä on uskallettava priorisoida, poimia esiin tärkein ja yksinkertaistaa. Uskaltamisen palkinnoksi voi saada aikaan keskustelua, jossa jo erilaiset näkemykset siitä, mikä on

tärkeintä, voivat auttaa yhteisen kuvan kirkastamisessa. Tällaisessa tiedon tiivistämisessä voisi auttaa myös media, koska sillä on jo vanhastaan asiantuntijuutta asioiden selvittelyyn ja yksinkertaistamiseen.

Edustajia uudesta sukupolvesta voi jo erottaa. Vaikkapa Alexander Stubb, beta.yle.fi:n työ tai Verohallinto ja erityisesti sen pääjohtaja Mirjami Laitinen oirehtivat lupaavasti. Kaikki mainitut uskaltavat hoitaa asioita ihmisten kanssa inhimillisesti ja suomeksi.

Kun vaikea suomeksi puhumisen haaste on ratkaistu, edessä on vielä toinen mutta helpompi. On osattava fasilitoida asioiden avaamisesta syntyvä keskustelu niin, että se soljuu eteenpäin ja rakentaa eikä hajota. Erityisosaamista vaatii *keskustelun parhaiden hedelmien poimiminen* niin, että kaikki hoksaavat ne ja että niissä yhdistyy ison tason näkemys ja käytännön toteutuskelppoisuus. Tämäntyypiseen osaamiseen on aivan varmasti panostettava lähitulevaisuudessa.

Vaikeiden asioiden suomentaminen ja rakentavan keskustelun fasilitointi vaatii kasvua yhteiskunnaltamme. Perinteiset statusroolimme ovat rakentuneet asiantuntijakielelle, joka on mahdollistanut pääsyn eliitin päätöksentekokeskusteluihin.

Muutos tästä systeemistä kohti asioiden avaamista ja yhteistä rakentamisesta on valtava ja hidas. Mutta sen palkintona voi olla *fiksumpia, ketterämpiä ja käyttökelpoisempia päätöksiä*.

Oppiminen ja sen myötä koulutus on yhteiskuntamme tulevan pärjäämisen ytimessä. Jos pystymme avaamaan sen suunnittelua ja ihan käytännön toteutustakin enemmän yritysmaailman ja opiskelijoiden vaikutukselle, saamme aikaan koulutusta, joka on ajanmukaisempaa ja osuvampaa. Samalla tulemme rakentaneeksi myös niitä yhteiskuntataitoja, joita tulevaisuudessa tarvitaan.

Tulevaisuuden haasteet

JUHANA KOKKONEN

Tämä mikrokirja on käsitellyt erilaisia avoimen suunnittelun kokemuksia. Yksi suunnittelun muoto kuitenkin puuttuu ta-pausesimerkeistä lähes täysin: opiskelijoiden mukaan ottaminen suunnitteluvaiheeseen. Nähdäkseni opiskelijalähtöisten toimintamallien kokeilujen pitäisi olla tulevaisuudessa opetuksen avoimen suunnittelun keskiössä.

Kohti itsenäistä tiedonhankintaa

Työelämä on muuttumassa enenevässä määrin tietointensiiviseksi (ks. Adler & Heckscher 2006). Tämän takia itsenäisen tiedonhaun taito ja uuden oppimisen kyky ovat yhä tärkeämpiä asioita työelämässä. Jotta koulutus voisi vastata tähän tarpeeseen, tulisi opiskelijat ottaa mukaan opetuksen suunnitteluun. Tai tarkemmin sanottuna opetuksen suunnittelua ei tulisi eriyttää omaksi vaiheekseen vaan oppimisprosessi tulisi aloittaa

yhteisellä suunnittelu- ja kartoitusvaiheella. Opiskelijoiden tulisi itse hahmottaa, mitä asioita opiskeltavaan aiheeseen kuuluu ja mitkä osat tuntuvat erityisen tärkeiltä. Tällainen epävarmassa maastossa liikkumisen taito on keskeisessä asemassa tietointensiivisessä työssä.

Opiskelijoiden mukaan tuleminen muuttaa avoimen suunnitteluprosessin sisällöntuotannoksi. Opiskelijat voivat esimerkiksi tuottaa ”oppimateriaalia” verkkoon, jonka päätaivoitteena ei ole lopullinen sisältö vaan luomisprosessi. Uudet kurssit voidaan luoda kumulatiivisesti aiemmin valmistuneen materiaalin päälle. Opiskelijoille voisi antaa myös vapauttavan suhteen, miten he haluavat opiskella eri aiheita. Joissain opetuksen osissa perinteinen luento-opetus voi edelleen olla tarpeellista, kun taas toisaalla itseopiskelu tai vertaisopetus toimivat paremmin. Opiskelijoilla itsellään voisi olla tähän mielekästä sanottavaa, koska he tuntevat oman tilanteensa parhaiten.

Opetuksen avoimen suunnittelun tulisi olla *oppimisen avointa suunnittelua*, jossa opettajan rooli muuttuu entistä enemmän fasilitaattoriksi ja asiantuntija-kollegaksi. Tällainen roolinmuutos muuttaa opettajan etukäteissuunnittelua

erilaisten metodien, toimintatapojen ja alustojen valinnaksi ja itse sisällöllisen suunnittelun tulisi tapahtua dialogissa opiskelijoiden kanssa.

Lähteet

Adler, Paul & Charles Heckscher (2006): Towards Collaborative

Community. Teoksessa Adler, Paul S. & Charles Heckscher (toim.):

The Firm as a Collaborative Community – Reconstructing Trust in the

Knowledge Economy. New York: Oxford.

Kirjoittajat

Tuija Aalto strategiapäällikkö
yle.fi, YLE

Pekka Ihanainen opettajankouluttaja
HAAGA-HELIA
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Juhana Kokkonen lehtori
Metropolia Ammattikorkeakoulu,
viestinnän koulutusohjelma

Jussi Linkola projektisuunnittelija
Metropolia Ammattikorkeakoulu,
viestinnän koulutusohjelma

Karoliina Luoto johtava asiantuntija, verkko
Sitra

Metropolian kulttuurin ja luovan alan julkaisemat mikrokirjat ovat mikroartikkeleista koottuja kokonaisuuksia. Lyhyissä mikroartikkeleissa kirjoittavat kiteyttävät ajatuksensa meneillään olevasta kehitystyöstä tai aloittavat keskustelun uudesta aiheesta.

 Metropolia

METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU
KULTTUURI JA LUOVA ALA